

Жадько Віталій Андрійович

*доктор філософських наук, професор, професор кафедри суспільних дисциплін
Запорізького державного медичного університету, Запоріжжя, Україна*

Бідзіля Петро Омелянович

*кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри суспільних дисциплін
Запорізького державного медичного університету, Запоріжжя, Україна*

ПРОГРАМНІ ІДЕЇ ЛЮТЕРА В КОНТЕКСТІ УКРАЇНСЬКИХ РЕАЛІЙ

Реформація, здійснена М. Лютером, чітко проголосила Слово як голос божественного Розуму. Свій «протест» він починає із заперечення церковного поділу людей на духовних і світських. І висловлюється досить різко, стверджуючи, що «все це домисли і ошуканство». Насправді ж усі християни становлять одне духовне тіло, «бо лише Хрещення, Євангеліє і віра перетворюють людей у духовних і християн. А якщо Папа або єпископ здійснюють помазання, роблять тонзуру, висвячують у сан, освячують, одягаються не так, як миряни, то все це підносить тільки лицемірів і бовдурів, але ніколи не перетворить у християнина або духовну особу. Відповідно до цього всі ми засобом Хрещення висвячуємось у священники» [1, с.14].

Сутність релігії визначається ним через наявність у свідомості людини почуття святості, яке формується її залученістю до ритуалу духовного хрещення Євангелієм, Святим Письмом взагалі. Висвячує у святість і священство Святий Дух за наявності у того, хто висвячується, безмежної любові до Слова як носія Мудрості. Людина, таким чином, має стати і бути філологом і філософом. І вона є такою в дитинстві: немає такого немовляти, яке б не мало внутрішнього потягу до володіння словом і не хотіло бути мудрим його змістом. Інша справа, що, стаючи дорослою, людина, не підтримана у своєму вихованні відповідною якістю слововжитку, втрачає філологічність мовлення і філософічність мислення. Церква правильно вважає, що дитину потрібно долучати до Закону Божого, але як саме це робити? Відомо одне: це слід робити з любов'ю. У цьому суть проблеми.

Лютер обґрунтовує тезу про цілісність духовного тіла християнства в його соціально-духовному значенні. Християнство – це суспільний організм, у якому кожен індивід визначає свої вчинки любов'ю до ближнього немовби до себе самого. Тут ніхто не має якихось особливих і надзвичайних заслуг, а той, хто служить громаді, є всього лиш посадова особа, а не ієрарх. Звідси його теза про неправомірність поділу суспільства на світську й духовну владу, на світських і духовних людей. Функція світської влади в тому, що вона «заснована Богом для покарання злих і захисту благочестивих», у зв'язку з чим «коло її обов'язків має вільно і безперешкодно охоплювати все тіло християнства без будь-якого винятку» [1, с.17]. Це означає, що привілеї священнослужителів отримані ними виходячи з церковного права, а не згідно християнської віри, отже, є домислами людських законів, їх «злого» духу.

Суперечить настановам Ісуса Христа і практика монопольного тлумачення церковнослужителями текстів Святого Письма. Це принципове положення характеризує релігію як філологію. Адже без практики долучення людини до тексту Святого Письма як втіленого образу й духу Бога, а дух Бога – це Дух розуму, адже *theos* – це розум, освячений любов'ю людини до нього. Просте говоріння, усне спілкування не можуть дати того людино-творчого потенціалу, тієї людино-творчої енергії, яку дає постійна й наполеглива робота самої людини над текстом. Без любові така праця породжує відразу, а з нею налаштовує на богопізнання як самопізнання, відкриваючи людині світло Святого Духа мови. Якщо такої можливості людині не надати, в суспільстві зростають паразитичні структури, які змагаються за владу над людьми, а не утверджують суспільний лад і суспільну злагоду між ними.

Висловлені міркування співзвучні міркуванням Лютера. Він стверджує, що знання тексту Святого Письма робить кожну людину християнином, але не рабом Папи і церкви, а володарем духу мужності і свободи, яким воно просякнуте. Знаючи його дух, «ми зобов'язані стати мужніми і сповненими свободи та добитись того, щоб Дух свободи не тремтів перед папськими вимислами, а сміливо, відповідно до нашого розуміння Писання, просякнутого

вірою, виправляв усе, що Папа і його прибічники роблять або дозволяють робити, і примушував їх дотримуватись кращого, а не їх власного розуміння» [1, с. 20]. Тут йдеться про віру, як і заповідав Христос, у силу власного, а не витлумаченого кимось розуму. Маючи його, можна й потрібно бути мужнім у протистоянні псевдо-пророцтвам, які слід вирізняти за критерієм застосування примусу та покарання за наявність іншої думки. «У Церкви немає ніякої іншої влади, крім влади, спрямованої на творіння» [1, с.22]. Якщо вона цим не займається, світська влада, складаючись також із християн, зобов'язана втрутитись і звільнити суспільство від руйнівних дій з боку церковних ієрархів. Злими є дії, спрямовані на демонстрацію багатства матеріального, адже Церква – духовне тіло. Папа має вивищуватись «над іншими ревністю і святістю, а корону зарозумілості залишити антихристу» [1, с.24].

Якщо цього не розуміють церковні ієрархи, то в першу чергу вони є антихристами. Лютер тому й звертається до освіченої частини німецького народу, що саме вона здатна зрозуміти хибність практики підпорядкування німецької нації ідеології Ватикану (в наш час ідеології Москви та РПЦ), яка, на його переконання (і в цьому він переконав освічену частину нації), не повинна визначати суспільний розвиток Німеччини (для нас – України).

У чому ж полягає дух освіти, дух істинного християнства? Лютер запропонував основні напрямки реформування тіла німецької душі, тіла Христової Церкви. Відзначимо ті з них, які спрацювали в Німеччині і які можуть спрацювати в українському суспільстві, якщо воно буде творитись за логікою спрямуваннями спільної народної душі, яка і створить Україну як Церкву, а не буде зводити будівлі на піску, що відповідають гармонії краси, але не впливають гармонійно на моральну вдачу народу, не об'єднують його в народ, націю, не породжують стан калокагатії як стан очищення єдністю істини, добра і краси.

1. У суспільстві має бути єдність світської і церковної влади. «Обов'язки Папи і кожного з його наближених можна виразити у словах: «tu oga» – ти зобов'язаний молитись»; імператора й кожного дворянина: «tu protégé» – «ти

зобов'язаний захищати»; народу: «*tu labora*» – «ти зобов'язаний працювати». Це не означає, що кожен не зобов'язаний молитись, захищати, працювати, позаяк все це – і молитва, і захист, і праця – заповідано всім» [1, с.35]. Звернемо увагу, що всі максими виходять із необхідності виконувати свої *обов'язки*, що неможливо без самопізнання.

2. Кожен народ зобов'язаний жити власним розумом; «тоді в Римі (для українців — у Москві – *авт.*) переконаються, що не на віки вічні втратили німці (росіяни – *авт.*) розум від безпробудного п'янства й одного разу зможуть стати християнами, які шанують Бога і славу Божу більше, ніж владу людей» [1, с.36]. Пригадаємо, що «слава Божа» є не що інше, як історичний дух кожного народу і тільки він є його об'єктивним володарем, його монархом й імператором. Якщо ж що відсутня внутрішня єдність і любов поміж людьми одного народу, складно його об'єднати суто державними важелями.

3. Держава зобов'язана вирішувати самостійно ті питання, які не може вирішити канонічне право. Що стосується церковних ієрархів, то «служіння Папи повинно полягати в тому, що він – найосвіченіший у Писанні, і в дійсності, а не за посадою – пресвятійший: керує справами, що стосуються віри і святого життя християн; ... Духовна влада зобов'язана розпоряджатись духовними цінностями, як цьому вчить розум; духовні ж цінності – це не гроші і не тлінні блага, а віра і добрі справи» [1, с.37,38]. Ми ж в Україні постійно чуємо, що держава не втручається у справи церкви, хоча створення єдиної помісної церкви – це завдання саме держави, а не самих церков, ієрархи яких насправді не зацікавлені в об'єднанні з цілком меркантильних міркувань – вони втрачають монопольну владу й матеріальні блага.

4. Християнство не визнає чудес і знамень, які суть прояви і «ознаки великої зневіри серед народу; адже якщо б він істинно вірував, то знаходив би релігійну втіху в своїх приходських церквах, які заповідано відвідувати... Правителі уподібнюються народові: один сліпий веде іншого. І в місцях, куди не хочуть стікатись паломники, починають проголошувати святих: не заради піднесення самих святих, які достатньо вшановуються і без цієї галасливості, а

заради притоку паломників і грошових надходжень» [1, с.57]. Можемо сказати, що аналогічна ситуація складається і в сучасних православних церквах України: храмовбудівництво й постійні освячення цивільних помешкань, державних установ не додають народів святості. Між тим „приходська церква пов’язана з Хрещенням, Таїнствами” [1, с.58]. У цих словах сама суть релігії взагалі, християнства зокрема: дух святості вище духу святих, адже перший споконвічно суший, а другий з’являється на певному етапі життя людини, яка його прозріває і тому може радикально змінити свій спосіб життя.

5. Дух християнства – це дух святості любові, яка «важливіша і потрібніша, ніж папство в Римі, бо воно може існувати без любові, а любов – без папства» [1, с.68]. Стосовно України це вкрай актуально: різні гілки православ’я виходять у своїх відносинах не зі святості любові як суті християнства, а з вимог канонічного права, яке фактично заперечує її, оголошуючи канонічність однієї церкви і неканонічність інших, ставлячи умовою об’єднання покаяння однієї церкви перед іншою. Хоча остання, виходячи з духу християнської любові, мала б вибачити «гріх» іншої і покаятись перед нею за лукаву спокусу канонічності. Але ж у такому разі ієрархи зобов’язані стати звичайними віруючими прихожанами, чого вони навіть не можуть собі уявити. Між тим Реформація цього досягла і суттєво вплинула й на еволюцію католицької Церкви, але, на жаль, православна все ще змагається за канонічність.

6. Кожна людина має право на особисте спілкування з Духом Святого Письма, а не коментарями, хто б не був їх автором. Для цього вкрай необхідно здійснити реформу системи освіти, особливо ж університетської. «Разом із творами Цицерона й Аристотеля викладання в університетах має включати латинську, давньогрецьку і давньоєврейську мови, математичні дисципліни, історію. Реформу освіти я покладаю на знавців, але вона відбудеться і сама собою, якщо серйозно прагнути до змін. ...Тому я вважаю, що ніяке – ні папське, ні імператорське – починання не може здійснитись інакше, як засобами ґрунтовно перетворених університетів, і, навпаки, ніяка диявольська

спокуслива витівка не може здійснитись інакше, як засобами нереформованих університетів» [1, с.69,70].

Реалії сучасного реформування вищої і середньої освіти в Україні вимагають того, щоб звернути увагу на думки Лютера. Головні з них: а) університети мають творити інтелектуальну еліту нації за ознаками її гуманістичної духовності; б) духовність іде від творів видатних мислителів, тобто від філософії і давніх мов; в) реформу мають здійснювати тільки обізнані з їх змістом професіонали; г) правова реформа залежить не від канонічного права, а від просякнутості людської свідомості Святим Письмом. Лютер писав: «І ми повинні визнати, що немає більш безсоромного правління, ніж у нас, адже через наше канонічне і світське право життя всіх прошарків не узгоджене не тільки зі Святим Письмом, а й зі здоровим глуздом» [1, с.71]. Що ж тоді ми – сучасні громадяни України – повинні визнати? Тільки те, що кількість ВНЗ, серед яких занадто багато університетів і понад усяку міру національних, не корелює не те що зі Святим Письмом, але і з природним розумом. Чому? Тому що мотивація їх створення і мотивація навчання значної частини студентів мають мало спільного як з бажанням отримати знання, так і з потребою духовного відродження від корисливо-егоїстичних міркувань.

Література

1. Лютер М. Время молчания прошло. Избранные произведения 1520-1526 гг. / М. Лютер. – Харьков «ОКО», 1994. – 351 с.

Жадько В. А. Програмні ідеї Лютера в контексті українських реалій / В. А. Жадько, П. О. Бідзіля // Реформація і трансформація суспільства : досвід минулого і виклики сучасності : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Львів, 8-9 грудня 2017 р.). – Львів, 2017. – С. 86-89.